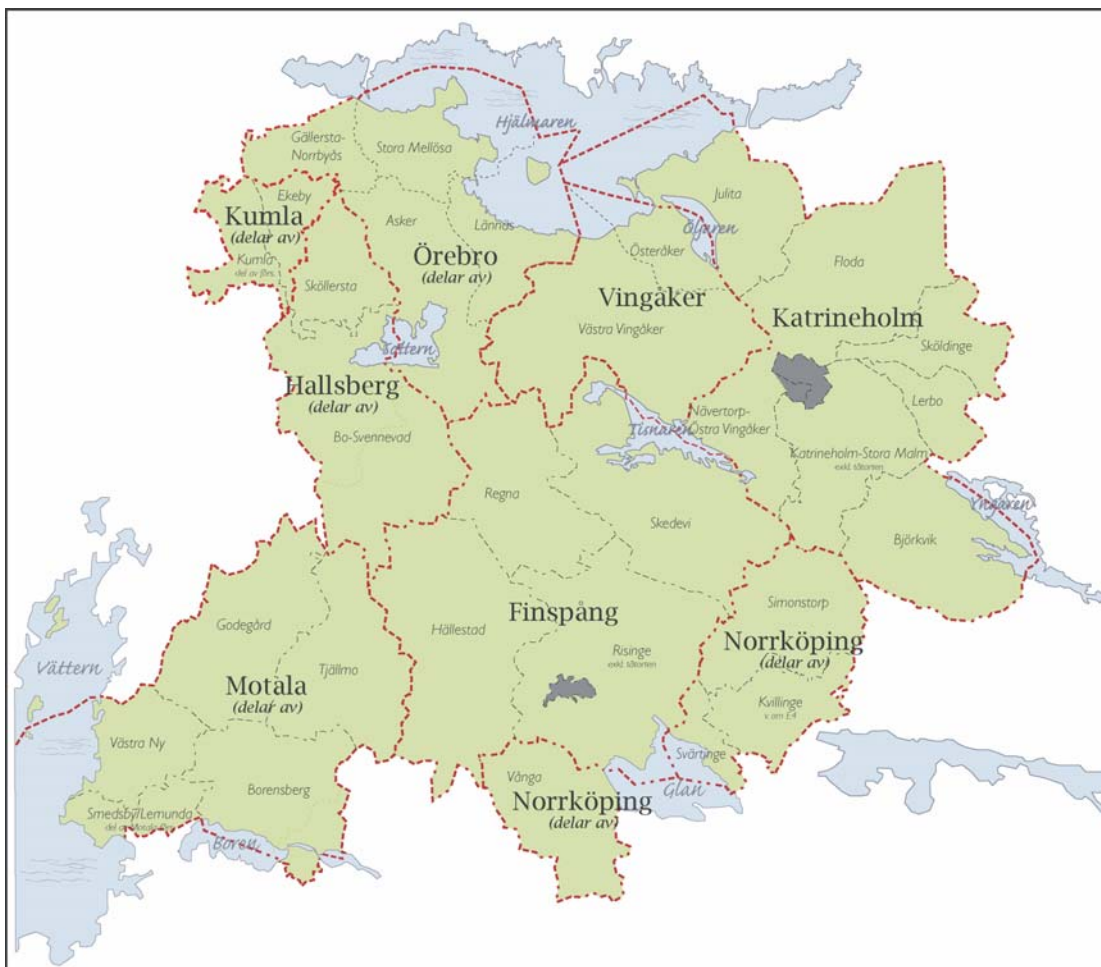

Utvecklingsstrategi 2007 – 2013

”Genom att tillvarata alla människors lika värde bygger vi hållbar utveckling”

Innehåll

A. Analys.....	4
Bakgrund	4
Gränslandets geografiska avgränsning	5
<i>Population</i>	6
<i>Avgränsningsprocessen</i>	6
Swot-analys	6
<i>Styrkor och möjligheter</i>	7
<i>Hot och svagheter</i>	8
B. LAG-gruppen	8
LAG-gruppens sammansättning	8
<i>LAG-grupp</i>	9
<i>Verkställande utskott</i>	9
Mobiliserings- och förankringsprocessen	9
C. Leaderområde	10
Områdesbeskrivning	10
Geografisk definition	11
D. Strategi	11
Vision	11
<i>Vad är hållbar utveckling?</i>	11
<i>Miljömässig hållbarhet</i>	12
<i>Social hållbarhet</i>	12
<i>Ekonomisk hållbarhet</i>	12
Horisontella mål	12
1. Genderperspektivet	12
<i>Framgångsfaktor</i>	12
<i>Fokus</i>	12
<i>Målet skall vara att:</i>	13
<i>Verktygslåda</i>	13
2. Miljömedvetande	13
<i>Utvecklingsplan</i>	13
<i>Direkt och indirekt påverkan</i>	13
<i>Verktygslåda</i>	14
3. Entreprenörskap	14
<i>Gränslandets struktur</i>	14
<i>Nyskapande möjligheter</i>	14
<i>Social ekonomi</i>	15
<i>Integration</i>	15
<i>Nya kombinationer</i>	15
<i>Verktygslåda</i>	15
Landsbygdsprogrammets tre axlar/huvudmål	15
a) Lokal livsmedelsförädling/produktion	16
<i>Småskaliga livsmedelssektorer</i>	16
<i>Förädlingsföretagen</i>	16
<i>Miljöcertifiering</i>	16
<i>Klimatförändringarna</i>	17
<i>Övrig produktförädling</i>	17
<i>Eklandskapet och andra typer av kulturlandskap</i>	17

Verktygslåda.....	17
b) Energi	17
Småskalig	18
Energiodling kontra livsmedelsproduktion	18
Verktygslåda.....	18
c) Grundläggande service	18
Kommersiell service	19
Social service	19
Fysisk infrastruktur	19
Verktygslåda.....	19
d) Natur- och kulturarv	19
Kultur på landsbygden	19
Kulturen kontra nätverksföretagande/besöksnäringen	20
Uppmuntra och initiera organisationer och enskilda	20
Kulturhus.....	20
Verktygslåda.....	20
e) Boende	20
Grundläggande infrastruktur	20
Bebyggelseplanering i landsbygdsperspektiv.....	21
Skolans betydelse	21
Teknikutbyggnad ger kreativa lösningar.....	21
Kreditmarknaden.....	21
Olika typer av boende	21
Verktygslåda.....	21
f) Besöksnäring – turism	22
Landsbygdsperspektiv	22
Turism i olika former	22
Kvalitetsmärkning/Hälsofrämjande	22
Marknadsföring.....	23
Verktygslåda.....	23
E. Transnationellt och interregionalt samarbete	23
Turism/besöksnäring	24
Produktutveckling	24
Småskaliga energilösningar	24
Verktygslåda.....	24
F. Målsättning och styrning av verksamheten	24
Målsättning med hela verksamheten	24
Hänsyn till andra styrdokument.....	26
Medfinansiering.....	26
Urval av projekt	26
Urvalskriterier.....	26
G. Arbetsgruppen för Leader Gränlandet	27
H. Bilagor	27

Gränslandets utvecklingsstrategi 2007 – 2013

”Genom att tillvarata alla människors lika värde bygger vi hållbar utveckling”

A. Analys

Bakgrund

Gränslandet tangerar eller gränsar i sin omedelbara närhet till tre stycken kraftfulla tillväxtcentra. Fjärde storstadsregionen (Norrköping - Linköping) utgör en av dessa tre, Örebro med sitt universitet utgör det andra och Eskilstuna - Västerås kan betraktas som det tredje tillväxtcentrat. Det ger möjligheter till en kraftfull dynamisk utveckling inom leaderområdet, om landsbygden förmår att ta vara på den kraften. Samtidigt utgör landsbygden en viktig del i dessa tillväxtcentras möjligheter att vara en attraktiv region i sin helhet.

Stad och land kan därmed sägas höra ihop och vara beroende av varandra för att åstadkomma en gynnsam utveckling för hela regionen. I synnerhet om vi tänker i ett hållbarhetsperspektiv. Ett långsiktigt hållbart samhälle kan inte skapas om vi inte i en allt mer urbaniserad värld också ser vad landsbygden har att ge för att klara de stora utmaningar som mänskligheten har att ta in i sin framtid.

Vi är beroende av landsbygden för framtidens matförsörjning, energiförsörjning och för att tillhanda hålla friskt vatten. Till detta primära hör också klimathotet som måste lösas med mer av fokus på vad som kan produceras på landsbygden. Skogen och växtligheten blir inte bara en resurs för att förse oss med mat, energi och papper, den kommer också i sig att vara en nödvändig resurs för att åstadkomma koldioxidbalans i ett globalt perspektiv.

Så kan man också se på landsbygden i en framtid. Om de tre storstadsregionerna (Norrköping- Linköping, Örebro och Eskilstuna) utgör yttergränser i vårt leaderområde så innefattar själva området i sig en ganska glest bebyggd landsbygd. Glest för att vara en del av gränsbygden mellan Götaland och Svealand.

Området utgörs av stark koncentration av skogsbygd omväxlande med öppet jordbrukslandskap. Däremellan finns många små brukssamhällen, som ofta har en anknytning till stora gods och stora jordegendomar. Den strukturen har historiskt skapat en mentalitet och en attityd som starkt förknippas med statar och bruksmentalitet.

Näringslivet är fortfarande hårt förknippat med skog och jordbruk, och mindre bruksindustrier. Ett annat klimat håller på att växa fram på många håll, på orter som till exempel Rejmyre, Ljusfallshammar, Björkvik, Vingåker och Odensbacken. Det är den utvecklingen som den här strategin tar fasta på och vill utveckla ytterligare.

Området har stora möjligheter utanför det traditionella, samtidigt som dessa huvudnäringar –jord och skog- också utgör den allra största resursen för att utveckla området.

Landsbygdsprogrammet ger möjligheter till ett samlat grepp om utvecklingen på landsbygden. Här kopplas traditionellt stöd till jordbruk ihop med övrig entreprenörsverksamhet på landet, samt det dynamiska föreningslivet. Detta föreningsliv upplever vi som mycket starkt inom området och kan vara en hävstång för en positiv framtid för en bygd. Vi vill också – även om det ligger utanför detta program – sträva efter att hitta samordning mellan EUs övriga strukturprogram och fonder, för att hitta en helhet i en komplicerad tillvaro på landet.

Gränslandets geografiska avgränsning

Gränslandet utgår från 8 kommuner i tre län.

I Östergötland ingår:

- * Delar av Motala kommun - Godegård, Tjällmo, Västra Ny, Borensberg samt Motala församlings norra landsbygd (Smedsby/Lemunda)
- * Delar av Norrköpings kommun – Kvillinge väster om E4, Simonstorp, Svärtinge samt Vånga
- * Finspångs kommun förutom stadskärnan i Finspång.

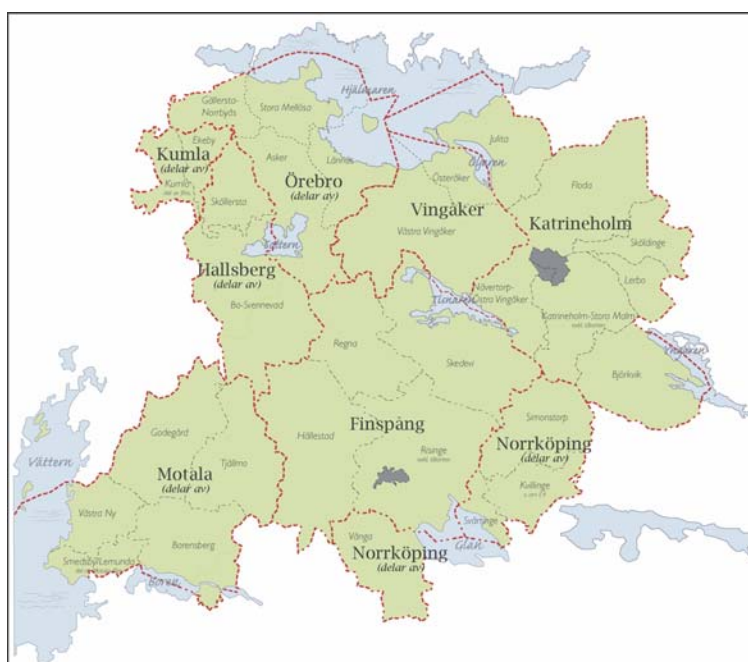
I Örebro län ingår:

- * Delar av Hallsbergs kommun - Bo–Svennevad samt Sköllersta
- * Delar av Örebro kommun – Östernärke med Asker, Lännäs, Stora Mellösa och Gällersta-Norrbyås.
- * Kumla – Östra Kumla samt Ekeby församling.

I Sörmland ingår:

- * Vingåkers kommun
- * Katrineholm, exklusive Katrineholms stadskärna.

Den totala ytan motsvarar 4 867,65 km²

Population

Totalt ingår 67 309 personer i Gränslandet fördelat på 56 793 invånare på landsbygden (exklusive invånare i tätort med mer än 3 000 invånare) samt 44 317 invånare i tätort varav 10 516 personer ingår i leaderområdet. Dessa bor på tätorter med färre än 20 000 invånare.

Avgränsningsprocessen

Att Gränslandet har kommit att se ut som det gör är ett resultat av den förankringsprocess som sedan november 2005 genomförts. I november 2005 skapades en arbetsgrupp, ERFA-gruppen, med ledamöter i Fullmäktige för Våg21 Leader+, samt ordförande för styrelsen i Våg21 samt verksamhetschefen för Våg21 som adjungerade. Uppdraget för ERFA-gruppen var att; ”... *bereda marken för det kommande programmet.*

Målet är att vara väl förberedd för programstart 2008 samt beredskap för avveckling av det gamla programmet.

I uppdraget ingår också att samverka med styrelsen för Våg21 i gemensamma träffar. Adressat för framtidsgruppen är nuvarande huvudmän samt potentiella nya kommuner.”

ERFA-gruppen har fram till dags dato, 2007-06-27, träffats vid nio tillfällen. Under tre tillfällen under november – december 2006 genomförde ERFA-gruppen breda mobiliseringsmöten med tilltänkta intressenter, offentliga-föreningar-företagare, för landsbygdsprogrammet. Genom dessa möten växte slutligen områdets gränser fram. Finspångs kommun har själva valt att exkludera Finspångs stadskärna även om denna ryms inom EUs definition på landsbygd.

Swot-analys

Hur ser våra möjligheter, hotbilder, svagheter och styrkor ut i området? För att söka svar på de frågorna har vi tagit fram LEA-analys (lokal ekonomisk analys) över området.

Genom att belysa frågeställningarna på informations- och arbetsmöten har vi fått fram ett antal synpunkter som får bidra till analysen och genom att jämföra med de swot-analys som gjorts i de regionala genomförandeprogrammen i Östergötland, Sörmland och Örebro län har vi sökt hitta de gemensamma nämnare som utgör vårt område.

Eftersom en stor del av vårt område utgörs av tidigare Våg21 området har vi också tittat på den swot som gjordes 1999 för att se vad som kvarstår av relevans i den.

<p>Styrkor Ett stark föreningsliv Höga natur- och kulturvärden Tätortsnära landsbygd Centralt i Sverige Gods förutsättningar för ett hållbart samhälle Kommuner och regionala företrädare som ser möjligheter med landsbygden Bygden har en gemensam historia. Glesheten som resurs.</p>	<p>Svagheter Kollektivtrafiken på landsbygden Brist på entreprenörsanda Områdets "varumärke" otydligt Brist på riskkapital Befolkningens snedfördelning med avseende på kön, ålder och etnicitet samt avfolkning. Driftsstörningar i el- och telenät. Centrering av samhällsservice. Låg utbildningsnivå.</p>
<p>Möjligheter Nya samarbetsformer för landsbygdsföretag. Stor utvecklings- och inflyttningskapacitet. Småskaliga servicelösningar. Attraktivt boende. Närhet till konsumentmarknader, ex. besöksnäring. Bredband. Miljö som konkurrensfördel. Dynamisk social ekonomi. Innovativa lokala energilösningar. Stödja ungdomsaktiviteter. Lokal matproduktion. Lokala fonder. Förbättrade kommunikationer</p>	<p>Hot Förbuskning av kulturmiljöer och landskapet. Förfall av värdefulla byggnader. Ungdomars begränsade möjligheter till fritidsaktiviteter. Kvinnors brist på möjligheter till arbete utifrån sin utbildningsnivå. Avsaknad av bostäder, framförallt hyresrätter. Kreditsvårigheter vid nybyggnation och generationsskiften. Lagstiftning och byråkrati. För få småskaliga servicelösningar. Jantelagen Bredbandsutbyggnaden går långsamt på landsbygden</p>

Styrkor och möjligheter

Vår placering i Sverige är mycket central utifrån befolkningstäthet. Cirka 3 miljoner människor bor inom en 20 mils radie. Det ger stora möjligheter beträffande landsbygdsturism, attraktivt boende och den närhet som detta ger till lokalt odlade och förädlade produkter.

Det rika föreningslivet och mångfalden av småföretagande ger goda förutsättningar för ett hållbart samhälle. Även nya tekniska lösningar, exempelvis bredband gör det möjligt att bo och verka på landsbygden på ett mer effektivt sätt än tidigare.

Genom att utveckla nya samarbetsformer mellan landsbygdsföretagarna skapas stabilare företag med bättre utvecklingsmöjligheter.

En positiv attityd som genomsyrar hela samhällsstrukturen är mycket viktig för att kunna svara upp mot "hela Sverige ska leva". Det är också viktigt att de insatser som görs för att främja en levande landsbygd riktar sig till hela befolkningen, kvinnor, män, ungdomar och nysvenskar så att allas möjligheter att välja livs- och boendemiljö tillfredsställs.

Hot och svagheter

En minskad samhällsservice gör att snedfördelningen med avseende på kön, ålder och etnicitet ytterligare tenderar att förstärkas. Lusten att bosätta sig i områden med låg samhälls- och kommersiell service minskar möjligheterna till inflyttning. Det gäller också den tillgång till kollektivtrafik som erbjuds på landsbygden.

I vårt område är också den attityd, bruksmentaliteten, där egna initiativ sällan uppmuntras, ett hinder för utveckling. Entreprenörsandan är låg, så även utbildningsnivån generellt över vårt område.

Den stelbenthet som finns i våra regelsystem missgynnar småskaliga lösningar och har inte tillkommit utifrån landsbygdens perspektiv.

En splittrad landsbygd över tre län är också svårt att ge ett gemensamt varumärke, något som krävs för att ta vara på den stora population som finns i vårt närområde så att de ser de rekreativsmöjligheter, boende mm. i vårt område.

Ett centraliserat samhälle gör det också svårare att få tillgång till riskkapital vilket stävjar lokal/regional utveckling.

B. LAG-gruppen

LAG-gruppens sammansättning

Stämman utgör föreningens högsta beslutande instans. Den består av 48 ombud jämt fördelade mellan medlemskommunerna, och jämt fördelat mellan de tre (3) sektorerna (offentlig, privat, ideell), samt en jämn fördelning mellan könen. Det innebär att kommunerna processar fram vardera sex (6) personer - en man och en kvinna från respektive sektor - som representerar de tre sektorerna.

Stämmorna är öppna för alla som är intresserade av landsbygdsfrågor inom Gränslandets geografiska område. Dessa intressenter har, förutom närvarorätt, också yttrande och förslagsrätt på stämman. Närvaro måste meddelas senast 10 dagar före tiden för stämman. Motioner och skriftliga förslag kan ställas av alla intressenter inom Gränslandet. De ska vara framställda till LAG-gruppen senast 30 dagar före stämman, och behandlade av LAG-gruppen innan stämman.

Stämman har att ta ställning till följande frågor:

- Budget och verksamhetsplan
- Verksamhetsberättelse
- Ansvarsfrihet för LAG-grupp
- Motioner och förslag från medlemmar och intressenter
- Val av laggrupp enligt särskild ordning
- Val av verkställande utskott
- Val av revisorer
- Val av valberedning
- Tid för nästa årsstämma
- Arvoderingsfrågor

LAG-grupp

LAG-gruppen är det högsta beslutande organet mellan årsstämmorna. Den består av 24 ledamöter, fördelat mellan medlemskommunerna, med tre (3) representanter vardera, och med representation från alla tre sektorerna. Jämn könsfördelning ska eftersträvas så långt möjligt. Därav bör kommunerna ansvara för att man nominerar en person från vardera könet från alla tre sektorerna, till valberedningen. LAG-gruppens ledamöter väljs för en tidsperiod av två (2) år. Av dessa utses en ordförande för ett år i sänder. LAG-gruppen har att ta ställning till viktiga förekommande ärenden som inte ligger på delegation till verkställande utskottet eller verksamhetsledaren.

LAG-gruppen beslutar om Ramprojekt (projekt som LAG själva äger). LAG-gruppen skall utfärda och besluta om delegationsordning för verkställande utskott. Verksamhetsledaren är föredragande och adjungerad till LAG-gruppen, med förslagsrätt, dock inte rösträtt. Protokoll och beslut tagna i verkställande utskottet skall meddelas LAG-gruppen med särskild punkt på dagordningen.

LAG-gruppen har att ansvara för att verksamhetsplan och verksamhetsberättelse framställs till årsstämman. Den har också att ansvara för att budget och ekonomi följs. Beredning av dessa ärenden sker via verkställande utskottet.

LAG-gruppen ansvarar för att engagera/delegera ungdomar i för dem relevanta frågor.

LAG-gruppen sammanträder minst fyra (4) gånger/år.

Verkställande utskott

LAG-gruppens verkställande utskott, VU, väljs vid föreningsstämma för ett år. VU består av en ordförande plus 8 ledamöter, jämnt fördelade mellan de tre sektorerna, ideell, privat och offentlig, dvs. 8 + 1. Ordförande och vice ordförande är samma personer som är ordförande och vice ordförande i LAG Gränslandet. VU ansvarar för föreningens löpande förvaltning samt för föreningens redovisning samt löpande skötsel i övrigt. VU ansvarar för beslut kring projektansökningar.

Den av föreningen anställda verksamhetsledaren är ständigt adjungerad i VU med full yttrande- och förslagsrätt – dock ej rösträtt. Verksamhetsledaren är också föredragande. VU beviljar verksamhetsledaren delegation vid hantering av adekvata beslut.

VU utses, såvida inte LAG-gruppen i stämman beslutar annorlunda, för ett år fram till en ordinarie föreningsstämma. Mandatperioden ska bestämmas så att halva antalet ledamöter omväljs/nyväljs varje år vid ordinarie årsstämma.

Verkställande utskott har i sitt arbete rätt att adjungera person. VU sammanträder minst varannan månad och därutöver när ordföranden så påkallar och eller en tredjedel av ledamöterna så påkallar.

För giltigt beslut i VU erfordras att mer än hälften av VUs ledamöter är närvarande och att mer än hälften av dessa enats om beslutet.

Vid VU-sammanträden skall föras protokoll. VU har personalansvar för kansli och de anställda i egna s.k. ramprojekt.

Mobiliserings- och förankringsprocessen

Gränslandet har genomfört en förankrings- och mobiliseringsprocess sedan november 2005 då det stod klart att leader skulle bli en metod att arbeta med i det nya landsbygdsprogrammet. Då skapades en arbetsgrupp, Framtidsgruppen sedermera

benämnd ERFA-gruppen, där ledamöter från Våg21 fullmäktige ingått samt ordförande för styrelsen och verksamhetsledaren för Våg21 varit adjungerade. Uppdraget för ERFA-gruppen var att; ”... bereda marken för det kommande programmet. Målet är att vara väl förberedd för programstart 2008 samt beredskap för avveckling av det gamla programmet. I uppdraget ingår också att samverka med styrelsen för Våg21 i gemensamma träffar. Adressat för framtidsgruppen är nuvarande huvudmän samt potentiella nya kommuner.”

ERFA-gruppen har fram till dags dato, 2007-06-27, träffats vid nio tillfällen. Under tre tillfällen i november – december 2006 genomförde ERFA-gruppen breda mobiliseringsmöten med tilltänkta intressenter för landsbygdsprogrammet, offentliga representanter, föreningar, företagare. Genom dessa möten växte slutligen områdets gränser fram.

Vid dessa mobiliseringsprocesser växte också en arbetsgrupp fram som har haft till uppgift att arbeta ut den utvecklingsstrategi som ska användas under programperioden. Arbetsgruppen har träffats vid 11 tillfällen och har också initialt haft en kunskapsdag kring gender och kring entreprenörskap.

Strategin processats under augusti –oktober 2007, då till huvudmännen och till lokala utvecklingsgrupper genom informationsmöten i respektive kommun och via Våg21s hemsida men också via utskick.

Förutom dessa aktiviteter har möten, telefonsamtal och mail-kommunikation skett via verksamhetsledaren för Våg21.

C. Leaderområde

Områdesbeskrivning

Gränslandet är ett homogent område med brukssamhällen och skogsbygder med sjölandskap som ram. Området är även homogent mot bakgrund av att det ligger i bruks- och jordbrukskultur. Vi tar med oss historien där mentaliteten är färgad av såväl bruks- som statarkulturen och där egna initiativ sällan uppmuntrats, Området präglas av den hårdhänta omställning som både industri och jordbruk fått känna av under de senaste decennierna. I området finns brukssamhällen som haft sin storhetstid under industrialismens genombrott och höjdpunkt. Inom såväl den tunga järnhanteringen som verkstadsindustrin har tusentals arbetstillfällen försvunnit. De för området typiska familj jordbruken har också genomgått en dramatisk förändring med konsekvenser för försörjningsmöjligheter och kulturmiljöer:

- Brist på entreprenörsanda
- Områdets ”varumärke” otydligt
- Brist på riskkapital
- Befolkningens snedfördelning med avseende på kön, ålder och etnicitet samt avfolkning.
- Driftsstörningar i el- och telenät.
- Centrerung av samhällsservice.
- Låg utbildningsnivå.
- Bristande kollektivtrafik på landsbygden samt ringa samordning mellan länsgränserna.

Men Gränslandet har också många outnyttjade resurser som skapar många möjligheter. Det rika skog- och sjölandskapet gör att fritid och turism gynnas, kanske särskilt turism ur ett internationellt fokus då vi har goda resmöjligheter med flyg till bl.a. Skavsta.

Vår storstadsnära position skapar goda förutsättningar för inflyttning framförallt då pendlingstrafiken förstärks. Ytterligare kännetecken för området är:

- Ett starkt föreningsliv
- Höga natur- och kulturvärden
- Tätortsnära landsbygd
- Centralt i Sverige
- Goda förutsättningar för ett hållbart samhälle
- Kommuner och regionala företrädare som ser möjligheter med landsbygden
- Bygden har en gemensam historia.
- Att se glesheten som resurs.

Geografisk definition

Gränslandet utgår från 8 kommuner i tre län. Vingåker och Katrineholm i Sörmland, Örebro, Kumla och Hallsberg i Örebro län samt Finspång, Motala och Norrköping i Östergötland. Vår definition på gränserna är på församlingsnivå förutom i Motala församlings norra landsbygd, i Kvillinge väster om E4, i Finspångs kommun förutom stadskärnan samt i Katrineholm exklusive Katrineholms stadskärna.

D. Strategi

Vision

Vad är hållbar utveckling?

Enligt Plan- och bygglag (1987:10) 1 kap 1§ skall syftet med bestämmelserna vara att beakta den enskilda människans frihet och främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

Den vanligaste definitionen på hållbar utveckling är *"en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov"*.

Den kommer från Världskommissionen för Miljö och Utveckling, även kallad Brundtlandkommissionen efter dess ordförande, Gro Harlem Brundtland.

Hållbar utveckling består av tre ömsesidigt beroende delar:

1. miljömässig hållbarhet
2. social hållbarhet
3. ekonomisk hållbarhet

Ofta läggs även en fjärde dimension till, nämligen kulturell hållbarhet. En hållbar utveckling innebär att skapa ett samhälle där ekonomisk utveckling, social välfärd och sammanhållning förenas med en god miljö. Ett samhälle som formas inom ramen för vad miljön och människors hälsa tål och där vi långsiktigt investerar i dessa resurser. I en hållbar utveckling gäller det att hitta en balans mellan människa, miljö och ekonomi.

Miljömässig hållbarhet

Miljömässig hållbarhet innebär att vi, förutom att inte använda mer än vad vi kan återskapa, också förvaltar de miljöer som kännetecknar landsbygden, det vill säga vårt odlingslandskap.

Social hållbarhet

Social hållbarhet kan innefatta mycket på många nivåer. Allt från att vi investerar i människors hälsa och skapar ett rättvist samhälle med en god sammanhållning, till att vi satsar på jobb och trygga välfärdssystem och en god ekonomi som grund för det. Social hållbarhet innebär också att ta hänsyn till hur miljön påverkar människor och hur mänskliga aktiviteter påverkar miljön. Det leder ofta till vinster både för människans välmående och för miljön, men också till att man ibland måste ta svåra beslut och göra avvägningar.

Ekonomisk hållbarhet

Alla politiska beslut som berör landsbygden, måste genomsyras av att stimulera det lokala näringslivet. En avgörande betydelse är synen på upphandlingar och drift av offentlig service. Vi vill genom samverkan i trepartnerskapet underlätta övertagande och drift av offentlig service samt se hur upphandlingar kan underlättas för att ge lokala företag utökade möjligheter.

Horisontella mål

Vår strategi genomsyras av tre horisontella mål för att uppnå landsbygdsprogrammets tre axlar. Våra horisontella mål är:

1. Genderperspektiv
2. Miljömedvetande
3. Entreprenörskap

1. Genderperspektivet

Gender/genus avser de sociala relationerna mellan könen. Gender baseras på en kulturell tolkning av de biologiska skillnaderna mellan män, kvinnor, pojkar och flickor. Genderroller och relationer är oftast djupt rotade i samhället genom sin stegvisa historiska framväxt, och återspeglas i såväl kulturella som politiska och ekonomiska strukturer. Genderroller kan vara svåra att tydligt se och förstå, men för att nå en verklig och hållbar utveckling är det inte bara bra, utan helt nödvändigt, att gendertänkandet finns med som en integrerad och naturlig del i allt utvecklingssamarbete.

Framgångsfaktor

Den politiska ambitionen i Sverige är att främja kvinnors företagande. Gränslandets utvecklingsprogram vill dock gå ett steg längre då det, som utgångspunkt, innehåller ett horisontellt förhållningssätt till ”Genderperspektivet” och dess betydelse som framgångsfaktor.

Fokus

Fördelningen av resurserna på landsbygden skall utgå från en helhetssyn på ekonomins sociala, politiska och kulturella dimensioner. I fokus skall stå kvinnor och män som aktörer inom landsbygdens olika försörjningssystem men också resursfördelningen mellan kvinnor och män samt de ekonomiskt baserade maktförhållandena mellan könen.

Målet skall vara att:

- identifiera det behov som finns för kvinnor respektive män i den ekonomiska
- beslutsprocessen,
- uppmuntra till dialog mellan kvinnor och män, men också flickor och pojkar, i syfte att öka förståelsen för jämställdhet,
- stärka kvinnors ställning på landsbygden så att både kvinnor och män får samma rättigheter och möjligheter,
- stödja arbetet med barn och ungdomar för att bidra till en positiv förändring av jämställdhet.
- aktivt använda mäns och kvinnors erfarenheter och kunskaper.

För att uppnå ovanstående mål skall en reflektion kring jämställdhet mellan kvinnor, flickor - män och pojkar tas i beaktande inom alla utvecklingsinsatser.

Genderperspektivet är av avgörande betydelse när det gäller att effektivisera insatserna. Det vill säga att i allt arbete analysera pojkars och flickors olika livssituation, behov och möjligheter och rikta insatserna utifrån detta.

Verktygslåda

- * Verktyg för detta arbete är att skapa en genderanalys inom varje utvecklingsprojekt. Analysen skall innehålla genderspecifik information. Det vill säga hur projektets delar påverkar kvinnor och hur projektets delar påverkar män. Beskrivningen kan exempelvis ta sikte på den lokala situationen, arbetsuppdelning, betalt respektive obetalt arbete, tillgång till offentlig service som hälsovård, utbildning mm.
- * Varje projekt skall genomlysas av entreprenörskap respektive miljöhänsyn.

2. Miljömedvetande

Ordspråket "*Många bäckar små gör en stor å*" är lika relevant som någonsin. Alla kan därför bidra till att ett gott miljömedvetande nås. För att det ska vara möjligt att nå målen inom en generation behöver vi människor genomföra ett stort antal åtgärder. De flesta är ganska omfattande, och berör oss alla i samhället. Men det är inte bara de storslagna besluten som har en roll att spela. Vad vi gör som individer hemma och på jobbet har också stor betydelse. En viktig faktor som kan göra det möjligt att lyckas med detta just nu är klimatförändringarna och dess konsekvenser som i sin tur ökar trycket på att förändra våra levnadsvanor både på landsbygden och i staden.

Utvecklingsplan

Gränslandet har i sin utvecklingsplan beslutat att profilera ett horisontellt förhållningssätt till ett handlingsprogram för hållbar utveckling kring miljöfrågan och dess aspekter i varje projekt. Detta handlingsprogram skall inte vara ett statiskt instrument utan en pågående process utgående från ny kunskap och ny teknik, enligt principen om kontinuerligt förbättrande. Projekt inom Gränslandet bör medverka till en bärkraftig utveckling baserad på ekologiskt hållbara principer samt utforma en miljöplan. Projekten bör ta ställning till vilken direkt och indirekt miljöpåverkan de har.

Direkt och indirekt påverkan

En direkt miljöpåverkan kan oftast noteras vid uppvärmning, avfallsproduktion eller förbrukande apparater, vattenförbrukning, kemikalieanvändning, och transporter.

En indirekt miljöpåverkan är betydligt svårare att mäta då den finns inbakad i beslut, utbildning, arbetskultur och i vardagslivets goda eller dåliga vanor. Det är därför viktigt varje projekt bär ett eget ansvar och utgör en förebild för andra. Projekten bör, för att förverkliga en hållbar utveckling på miljöområdet, genomsyras av detta ansvar i den dagliga verksamheten.

Verktyslåda

- * Sambanden mellan ekonomi och miljö har blivit allt tydligare under de senaste åren. Miljön påverkas av den ekonomiska aktiviteten i samhället och hänger ihop med vår konsumtion och livsstil. Detta ställer krav på en redovisning som tydliggör sambanden och utvecklingen över tid. Miljöredovisning och gröna nyckeltal/miljöindikatorer är verktyg för att synliggöra miljöfrågorna för politiska diskussioner och beslut.
- * Gränslandet bör befrämja att projekten tar del i utvecklingen av ny kunskap i nätverk kopplat kring miljöforskning inom branschorganisationer, i företag, på universitet, utbildning och samverkan med kommun och omvärld.
- * Förverkligande av miljöansvaret kan vara en aktiv strävan till att minska avfall, energi- och vattenkonsumtion, till ingen eller minimal användning av ämnen och produkter som inte ingår i det naturliga kretsloppet. Projekten skall själva ta ställning till hur de förverkligar miljöplanen i praktiken.

3. Entreprenörskap

"Man kommer aldrig först om man går i andras fotspår." Entreprenör är ett franskt låneord som helt enkelt betyder företagare, men det har kommit att beteckna handlingskraftiga personer som tar initiativ, som får någonting gjort. En framgångsrik entreprenör präglas oftast av optimistisk grundsyn, utåtriktad läggning och nyfikenhet på omvärlden. Entreprenörskap handlar om att ha idéer och omsätta dem i handling, en process där alla på sikt kan ta makt över sina liv individuellt och tillsammans (Empowerment).

Gränslandets struktur

Begränsningarna i ökat företagande ligger ofta i det mentala klimatet. Det gäller inte minst i vårt geografiska område. Vi har en struktur som består av bruksmiljöer och stora jordegendomar som bakåt i tiden varit en trygghet för många och också varit grunden i näringslivet. Den tiden är förbi, men andan av att vara anställd på bruket eller i skogen och där få en trygg utkomst lever delvis kvar i mångas mentalitet. På många håll ser vi att det växer fram nya företag och helt nya branscher kommer till. Detta räcker givetvis inte för att vi långsiktigt ska kunna öka antalet invånare på landet.

Nyskapande möjligheter

Fler entreprenöriella individer innebär fler potentiella företagare. Fler nya företag ger ett mer differentierat och dynamiskt näringsliv. Ett differentierat näringsliv minskar sårbarheten i en region, och i förlängningen Sveriges totala ekonomi. Ett gynnsamt entreprenörsklimat behövs för utveckling och tillväxt i befintliga företag.

Entreprenöriella individer och entreprenörskap är inte bara viktigt ur ett näringspolitiskt perspektiv. Det är lika viktigt att i termer av nyskapande och kreativitet se på andra delar av samhället, exempelvis inom offentlig verksamhet, föreningsliv, den sociala ekonomin och i skolan.

Social ekonomi

Genom att ta vara på den sociala ekonomins dynamik skapas nya förutsättningar för entreprenörskap. Dessa sociala och ekonomiska verksamheter bedrivs huvudsakligen i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar. Verksamheter inom den sociala ekonomin har allmännyttan eller medlemsnytta, inte vinstintresse, som främsta drivkraft.

Integration

Uppskattningsvis finns det ca 70 000 företag i Sverige som drivs av personer med invandrarbakgrund, vilket motsvarar ungefär var åttonde företag. Det är viktigt på att vi tar vara på deras resurser och skapar förutsättningar för ett utökat samarbete mellan nysvenskar och landsbygdsbor.

Nya kombinationer

Nya lösningar finns oftast i nya kombinationer av befintlig kunskap och det är den senare som Gränslandet på ett horisontellt plan vill ta vara på. Det är viktigt att man i varje projekt väger in kompetenserna inom IT, ekonomi, telekom, programvaruutveckling, beteendevetenskap, marknadsföring, finansiering, framtidsanalysering, lingvistik, arbetsvetenskap, grafik och affärsutveckling.

Verktöglåda

- * Skapa utvecklingscheckar att användas exempelvis i förstudier eller mentorstöd.
- * Stimulera till nätverksbyggande mellan entreprenörer i s.k. klusterliknande former.
- * Stimulera skolorna i området att arbeta med entreprenörskap på schemat i samverkan med det lokala näringslivet.
- * Öppna möjligheterna till samarbete med forskningsvärldens sk. företagskuvöser och enskilda idérika företagare på landsbygden.
- * Nya creditsystem.
- * Underlätta regelverk exempelvis vid upphandling och drift av offentlig service.
- * Varje projekt skall genomlysas av gender- resp. miljöhänsyn.

Landsbygdsprogrammets tre axlar/huvudmål

Gränslandets strategi kommer att verka över programmets tre axlar och vi ser följande indelning som koppling mellan program och strategi;

1. Förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft/ *a) livsmedelsproduktion-förädling, b) energi,*
2. Förbättra miljön och landsbygden/energi, *c) grundläggande service, d) natur- och kulturarv*
3. Förbättra livskvalitén, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdsekonomin/*e) boende, kultur, nätverk, f) besöksnäring, grundläggande service*

Genom samtliga axlar arbetar våra horisontella mål, gender, miljö samt entreprenörskap.

a) Lokal livsmedelsförädling/produktion

På den svenska landsbygden pågår förändringsprocesser som hänger samman med globalisering, regionalisering och utvecklingen av nya nationella och internationella områden. Den ökande medvetenheten om problem som växthuseffekt, klimatförändringar, ozonhålets utvidgning och den biologiska mångfaldens betydelse, har lett till alltmer uppmärksamhet på jordbrukets förmåga att generera miljövänlig och ekologisk lokal livsmedelsproduktion som en del av landsbygdsfrågorna. Att leva mindre miljöbelastande handlar också om att själv bli långsiktigt hållbar.

Hur viktig är den mat vi äter? Hur ska vi äta mer miljövänligt? Livsmedelsproduktionen står för en av de största belastningarna på miljön i dagens samhälle. Både jordbruket och livsmedelsindustrin bidrar till miljöproblem som övergödning, ökad användning av kemiska bekämpningsmedel, utsläpp av växthusgaser i atmosfären, bland annat på grund av stor energiförbrukning och långa transporter. Vi konsumenter kan påverka mycket genom att välja produkter som är ekologiskt odlade, säsonganpassade och närodade. Förändringen på den svenska landsbygden kan innebära en förskjutning till lokal livsmedelsförädling och produktion till ett bredare landsbygdsperspektiv.

Småskaliga livsmedelssektorer

Inom den småskaliga livsmedelssektorn finns det många entreprenörer som verkligen brinner för sin idé att producera en vara som denne kan vara stolt över.

För en del producenter finns få alternativ till en utkomst om man vill fortsätta att verka på landsbygden. Detta gäller särskilt de jordbrukare som inte har möjlighet att utveckla jordbruksverksamheten. Genom att själv förädla sina produkter kan man fortsätta att hålla djur på sin gård, vilket även gör att landskapet hålls öppet.

Förädlingsföretagen

Flertalet av förädlingsföretagen har begränsade möjligheter att utveckla befintliga produkter, ta fram nya produkter, skaffa nödvändiga kunskaper om livsmedelshantering och livsmedelslagstiftning, jobba med marknadsinsatser, logistik, distribution, förpackningar etc. Därför är det viktigt att nya samarbetskonstellationer främjas så att varje enskild företagare kan få ut mervärden genom klustersamverkan eller nätverk.

Kopplingar mellan livsmedelsproduktion och landsbygdsturism, paketering av utbud mm. är mycket gynnsamt genom användande av leadermetoden.

Miljöcertifiering

Det går inte att enbart se det lokalt producerade livsmedlet som ett hållbart alternativ, eftersom det beror på vilka insatser av handelsgödsel och importerade fodermängder som används i produktionen. Hela produktionen måste alltså vara miljöcertifierad för att den ska kunna betraktas som ett långsiktigt hållbart alternativ. Med en sådan utgångspunkt är det angeläget att understödja lokalproduktion av livsmedel.

Klimatförändringarna

Vi står inför många hotbilder där bl.a. klimatförändringarna utgör en av de största för våra kommande generationer. Därför är det extra viktigt att i det vi gör kontinuerligt, (d.v.s. åter) ger upphov till så lite miljöförändringar som möjligt. Genom att minska transporterna för livsmedel kan varje individ ta sitt ansvar för en hållbar utveckling samtidigt som vi ökar arbetstillfällena på lokal nivå. Hela samhället måste därför ha som målsättning att, så långt möjligt, styra flödena av miljöpåverkande transporter så att lokalt och regionalt producerade livsmedel gynnas. Det är en stor övergripande miljöfråga som vi på lokalnivå endast kan understödja genom att aktivt arbeta med på bred nivå, över nationsgränser och med ett globalt perspektiv.

Eklandskapet och andra typer av kulturlandskap

Gränslandet vill värna om de unika landskapstyper som finns i området, bl.a. Eklandskapet i Borensbergsområdet i Östergötland. Men vi vill inte bara värna och förvalta utan också se de utvecklingsmöjligheter som finns i dessa unika miljöer. Genom att *aktivt förvalta* och visa på värdet av dessa landskapsbilder ökar hållbarheten för framtida generationer att få uppleva det av människor skapade landskapet.

Övrig produktförädling

Landsbygden består inte bara av livsmedelsproduktion/förädling eller energiutvinningsmöjligheter, utan har även stora möjligheter att förädla andra produkter, gärna under småskaliga, energisnåla förutsättningar. Vi vill även stimulera samarbete mellan dessa parter för att på så sätt skapa sysselsättningsmöjligheter bland befolkningen.

Verktyslåda

- * Stimulera nätverks- och klusterbildande.
- * Skapa möjligheter till samutnyttjande av lokaler, maskiner etc.
- * Öka miljömedvetenheten hos våra boende i området.
- * Understödja lokala företag som vill producera livsmedel för en lokal marknad.
- * Utveckla samarbete mellan lantbruksuniversitet/högskola och lokala matproducenter för att utveckla produkter och marknadsföring.
- * Stimulera till kompetensutveckling inom området för både producent och konsument.
- * Se kopplingen mellan besöksnäring och lokal produktion.
- * Stimulera klimatmärkning av livsmedel där målet kan vara att ta fram märken för frakt, ett för Svenskproducerat, lokalproducerat, ett för tåg, ett flyg och så vidare.

b) Energi

Klimatförändringarna är den stora världsomspännande utmaningen. De för med sig långtgående konsekvenser för människors liv här på jorden. Det innebär att vi måste ställa om vår energiproduktion från fossila bränslen till förnyelsebar energi. Men det innebär också att vi måste vara varsamma med vad vi använder vår åkermark till, ska den producera mat eller energi? När öknen breder ut sig minskar den odlingsbara ytan, och när områden svämvas över, så sker samma sak där. Men på våra breddgrader är också dessa hot en möjlighet.

Småskalig energiproduktion

Vår närregion har länge varit föregångare när det gäller att utveckla förnyelsebar energi. Norrköping/Linköping har Sveriges största etanolfabrik, Tekniska Verken i Linköping har utvecklat biogasproduktionen. Vi har framstående och framgångsrika pelletstillverkare som till exempel BooForssjö och vid Låtra Gård i Vingåker odlas rörfilen. Det finns exempel på småskalig energiproduktion runt om i vår region. Vi har dessutom utmärkta förutsättningar för vindkraft, framförallt runt Hjälmaran.

Allt detta går att utveckla vidare. Vi ser landsbygden som grundförutsättningen för en stark utveckling inom detta område. Det skapar förutsättning för fler företag, och det ger möjlighet för landsbygdsföretag, framförallt inom den gröna sektorn, att utveckla och diversifiera sina företag. Men det ger också förutsättningar för innovationer som berör energisektorn på många olika sätt, innovationsklimatet borde vara som bäst i en miljö där energin ska produceras. Nya produkter som kan härledas till energi skapas och vi har dessutom en fördel av att vi har redan en väl utvecklad förnyelsebar energiproduktion i regionen.

Energiödling kontra livsmedelsproduktion

Konflikten mellan mat och energi ser vi inte som ett hot i vår region, markens produktionsförmåga lämpar sig bäst för småskalig lokal livsmedelsproduktion och det går att kombinera med åkern som energiproducent. Dessutom finns det mer att utnyttja och utveckla ur skogen som producent inom detta område. Men för att få fram de stora mängder energi som vi behöver för att ersätta fossila bränslen, måste ytterligare forskning stimuleras för att öka avkastning av marken och få energieffektivare grödor och produkter. Därför måste samverkan och koppling ske mellan universitet och företagande på landsbygden. Även här har vi stora tillgångar i vår närregion. Vi vill sammanfatta detta på följande sätt:

Verktyglåda

- * Stimulera den gröna sektorn att utveckla energiproduktion
- * Stimulera innovatörer inom energisektorn med produktstöd och riskvilligt kapital.
- * Stimulera samverkan mellan forskning inom området och energiproducenter
- * Söka samverkan mellan energiproducenter på landet och energiindustrin
- * Stödja kopplingar mellan energiproducenter och energikonsumenter det vill säga fastighetsägare lokalt i byar och samhällen.
- * Stimulera till att offentligt ägda lokaler försörjs med lokalt producerat biobränsle.

c) Grundläggande service

Grundläggande service kan definieras utifrån en Orts behov vilket ofta ser olika ut eftersom orters kontext varierar. En ort med en hög andel pendlare befolkning har kanske ett större behov av barnomsorg än av en livsmedelsbutik etc. vilket gör att det inte finns några universallösningar. Människors hälsa formas i ett positivt samspel mellan individuella förutsättningar och den fysiska och sociala miljö som vi vistas i. Isolering, ensamhet och otrygghet utgör riskfaktorer. Därför är det viktigt att utveckla goda mötesplatser och goda kommunikationer.

För att klara ett i första hand rimligt serviceutbud måste vi söka efter nya, flexibla, samordnade servicelösningar.

Tolkningen av regelverken måste mjukas upp så att det blir tillåtet att hitta nya lösningar lokalt, anpassade efter byars och samhällets förutsättningar. Lanthandeln, bygdegården, lokala tankesmedjor, idrottsföreningar, samlingslokaler kan vara utgångspunkten för en samlad samhällsservice som innehåller kommunal service, statliga tjänster och kommersiella varor och tjänster.

Kommersiell service

En viss grundläggande kommersiell service fordras för att en ort skall upplevas som attraktiv. Samtidigt fordras ett visst underlag för att en väl utvecklad service skall kunna upprätthållas. Småskaliga servicelösningars betydelse bör utvecklas till att bli en tydlig motvikt till större köpcentrum i regionen. Det kan ske genom ett samarbete mellan kommunen, den sociala ekonomin, fastighetsägare och näringsidkare.

Social service

Att kunna tillgodose medborgarnas behov av social service behöver denna ständigt effektiviseras, utvecklas och nya driftsformer prövas. För att t.ex. låta de äldre på landsbygden bo kvar för en egen tryggad ålderdom, men även för att bereda väg för unga tillflyttande, krävs hög service i form av äldreboende, anpassning till funktionshindrade och annan service till ortsborna. Skola, barnomsorg och fritidsverksamhet är andra grundläggande förutsättningar för att leva och verka på landsbygden.

Fysisk infrastruktur

Det är viktigt att finna nya småskaliga lösningar inom infrastrukturen. Gränslandet ser därför att såväl kollektiva trafiklösningar som samtransporter får en framträdande roll i utvecklingsarbetet på landsbygden. Exempel på kollektiva trafiklösningar och samtransporter kan vara byabussar, bilpooler, samåkningsorganisationer, anropsstyrd lokal trafik, mjukare varianter av byataxi, samordning med annan offentlig trafik.

Verktygslåda

- * Hitta nya användningsområden för outnyttjade byggnader och delvis utnyttjade lokaler.
- * Stimulera till nätverksbyggande mellan lokala entreprenörer, föreningar och det offentliga.
- * Pröva nya creditsystem exempelvis mikrolån.
- * Underlätta regelverk exempelvis vid upphandling och drift av offentlig service.
- * Stimulera till småskaliga kollektiva transportlösningar.
- * Pröva nya driftsformer för offentlig service.

d) Natur- och kulturarv

Kultur på landsbygden

Vi kan konstatera att alla människor, oavsett var man bor eller lever, har en längtan att uttrycka sig eller skapa något. Människan vill också uppleva gemenskap med andra och den vill uppleva lustfyllda och spännande saker, man vill förstå sammanhang och utforska sina rötter. Begreppet kultur är ofta likhetstecken med kulturbygd och/eller kulturlandskap på landsbygden. Massor av kulturella aktiviteter – musik, teater, konst, film – görs på landsbygden och nya kan komma till, och redan etablerade utvecklas. Kulturen behöver utvecklingsmedel för experiment och kreativitet. Det som idag ses

som vansinnigt kan imorgon vara en guldgruva för besöksnäringen och det kulturella klimatet i regionen.

Kulturen kontra nätverksföretagande/besöksnäringen

Samarbetet mellan näringsliv och kultur ska utökas, bli mer omfattande, mer långsiktigt och fördjupas. Det är viktigt att samarbetet är definierat och affärsdrivande. Samarbete mellan företagare och de lokala utvecklingsgrupperna bör stödjas utifrån lika grunder.

Det är viktigt att se kulturens roll som tillväxtfaktor på landsbygden. Själva kulturarbetandet i sig borde också ses som en del av det lokala näringslivet och de kreativa krafter som kulturarbete frigör ska ses som en del av en entreprenöriell utveckling.

Uppmuntra och initiera organisationer och enskilda

till samverkan och utveckling av idéer och aktiviteter som tillvaratar det unika och rika i vår flerkulturella miljö, till aktiviteter som förstärker individens kulturella identitet, vilket i sin tur bidrar till ökad självkänsla och förmåga att skapa en positiv framtidstro till samarbete/samverkan över generations- och kommungränser.

Kulturhus

Folkets Park och Folkets Hus rörelsen lever som starkast kvar på landsbygden, likaså finns bygdegårdar och liknande företeelser kvar i stor omfattning. Det är en viktig faktor som utvecklar landsbygden och ökar attraktiviteten och livskvaliteten.

Verkttyglåda

- * Prioritera barns och ungdomars rätt till kultur och fritid genom att skapa möjligheter för dem att uppleva, delta och påverka.
- * Understödja landsbygdens kulturarbetare och se dem som en resurs för tillväxt.
- * Stödja de gemensamhetsägda mötesplatserna på landsbygden.
- * Söka samarbetsformer med de regionala kulturinstitutionerna för att kunna föra ut mer kultur till landsorten, t ex utställningar, teatrar, musikföreställningar.
- * Ta till vara på och utnyttja/utveckla det unika kulturarv som finns i form av mötesplatser, lokaler m.m. till gagn för kultur, turism och besöksnäring.

e) Boende

Mer än hälften av Sveriges landyta består av landskap präglad av de areella näringarna, d.v.s. jord och skogsbruk, rennäring och fiskerinäring. Under 1990-talet och början av 2000-talet har befolkningen vuxit snabbt i storstäderna medan landsbygdsbefolkningen har minskat.

Omflyttningen på landsbygden är låg. Året runt boendet minskar. Äldre bor kvar i sina hus eller husen omvandlas till fritidsboende. Många äldre vill inte flytta till närmaste tätort och byn saknar ofta hyresrätter och äldreboende.

Grundläggande infrastruktur

Grundläggande infrastruktur i form av kommunikationer och en god allmän servicenivå utgör viktiga förutsättningar för en gynnsam utveckling av landsbygdsområdena. En av förutsättningarna för att upprätthålla en god servicenivå – både offentligt och privat – är i sin tur ett tillräckligt stort befolkningsunderlag. En stad i stark utveckling är i väsentlig

omfattning beroende av en stark omgivning vilket ger goda förutsättningar för landsbygdens utveckling i Gränslandet.

Bebyggelseplanering i landsbygdsperspektiv

Bebyggelseplanering i landsbygden bör utgå från förutsättningar i att tillskapa attraktiva boendemiljöer med de mervärden som finns på landet och de som bygden rymmer. En utveckling i den riktningen från efterfrågestyrd planering till bostadsplanering i landsbygd där huvudsyftet är att skapa attraktiva boendemiljöer är en av nycklarna till nya visioner för gles- och landsbygd.

Skolans betydelse

Sambandet och betydelsen i att ha tillgång till skola, kommunikationer, post och affär är en annan av nycklarna till en framgångsrik bostadsplanering i mindre tätorter och i utomplansområden. Boende i bygden – innehar/äger en annan viktig del i möjligheten att skapa attraktiva bostäder inom bygden/utanför staden.

Teknikutbyggnad ger kreativa lösningar

Teknik/kommunikationsvägarna som börjar bli väl utbyggda är ytterligare en framgångsfaktor som talar för en allt intressantare boendemiljö inom landsbygden.

Landsbygden erbjuder förutom en attraktiv boendemiljö med dess olika positiva omgivningsmiljöer även möjligheter till kreativa kopplingar mellan boende och verksamhet/hobbylokaler: Bostad/hästhållning, Bostad/åkeri, taxirörelse o.s.v.

Kreditmarknaden

"Huset minskar med 500 000 så fort nyckeln sätts i låset på det nybyggda huset."

Det behövs fler bostäder på landsbygden. Dels det som "alla" vill ha; sjönära villor och småhus, dels hyresrätter med de fördelar som gemensamt boende har. För att möjliggöra detta behövs nya lösningar för att få ner byggkostnader så att bankerna blir mer villiga att låna ut kapital för nybyggnation på landet. Nybyggnation kan med fördel ske i ekologiska former. Innovativa lösningar för låg energiförbrukning och låga byggkostnader må eftersträvas och uppmuntras.

Olika typer av boende

Äldreboende i byarna borde vara ett prioriterat område. Hus frigörs som i sin tur gör det möjligt för barnfamiljer att flytta till landsbygden.

Ett bra äldreboende kan leda till inflyttning av andra äldre som söker en trygg och bra miljö att bo på. Fler och fler äldre vill också forma boendet själva tillsammans med vänner och få inflytande över verksamhetens innehåll. Den kooperativa formen med boende, personal, anhöriga och bybor som medlemmar kan vara en del av ett bycentrum.

Andra tänkbara grupper är ensamstående föräldrar, ungdomar, nya svenskar och andra som vill bo på landsbygd.

Verktyglåda

- * Samverkan/nätverk mellan orter så att storköpsfördelar kan nås vid upphandlingar av nybyggnation.

- * Möjliggöra nya kreditmöjligheter via exempelvis kreditgarantiföreningar.
- * Se över regelverk för nybyggnation på landsbygden.
- * Uppmuntra olika kollektiva lösningar på grundläggande service som ökar attraktiviteten hos landsbygdsboendet.
- * Samverka till nya lösningar på kollektivtrafik inom och över länsgränserna.
- * Planering av hyresrätter, bostadsrätter i samarbete.

f) Besöksnäring – turism

Turistnäringen är idag världens största näring. Antalet besökare har ökat och kringarrangemang har utvecklats så att besöket ska upplevas så intressant att det genererar i flera besök och aktiviteter. Med snabbare förändringstakt, bättre samordning och högre kvalitet kommer besöksnäringen att få en allt större betydelse för sysselsättningen. Det finns ett mycket stort behov av kvalificerade turistmottagare, guider och ledare samt personer som på ett professionellt sätt kan möta den nationella och internationella turismen i Sverige. Det är nödvändigt att höja utbildningsnivå och kvalitet inom besöksnäringen till en internationell nivå.

Landsbygdsperspektiv

Ur ett landsbygdsperspektiv handlar det i första hand om den turism som bygger på naturupplevelser eller på den kultur och kulturhistoria som är specifik för landsbygden. En av de mest underskattade branscherna inom landsbygdsturismen är fiske och jakt som i sig rymmer en oerhörd utvecklingspotential. Turismen bildar ett bärande ben i jordskogföretagandet. Många företagare inventerar sina möjligheter och resurser att erbjuda en avkopplande, rogivande eller upplevelserik vistelse på landet. Genom projektet skapas nätverk för att sprida goda idéer och gemensam marknadsföring. Bo, äta och uppleva är det gemensamma temat. Ett annat fokusområde är de företagare som ger service till denna sektor, exempelvis foderproducenter, hovslagare, paketresearrangörer med flera.

Turism i olika former

Turism i olika former utvecklas på hela den europeiska landsbygden. Den relaterar dels till gårdar, djur, produktion och odlingslandskapet och dels till naturen, vildmark, skog, lugn, äventyr. Jakt och fiske attraherar många turister. Grön rehabilitering ökar stadigt och är ännu eftersatt beträffande tillgänglighet. Efterfrågan på landsbygds- och naturturism finns hos ett ständigt ökande antal stadsbor som lever ett alltmer hektiskt liv. I detta perspektiv ses landsbygden som en resurs för städernas befolkning. Vår nordiska lands- och glesbygd med dess odlingslandskap och naturområden har en stor attraktionskraft på människor från länder med högt befolkningstryck.

Kvalitetsmärkning/Hälsofrämjande

Turismen saknar i mångt och mycket ett kvalitetssystem där man med hög trovärdighet och seriositet kan erbjuda hälsofrämjande arrangemang till marknaden. Ett helhetstänkande där ett nätverk av företag med olika verksamheter på landsbygden erbjuder människor att förbättra sitt välbefinnande genom kontakt med naturen är ett måste för att skapa attraktionskraft. Syftet kan vara att skapa livsglädje, engagemang, ökad rörlighet, förbättrade relationer och ökad kunskap om sambandet mellan natur och hälsa.

Marknadsföring

Från kommunernas turistbyråer kan man mer målmedvetet arbeta med att utveckla kommunens upplevelsenäring genom samverkan, konsultativt/administrativt stöd och marknadsföring. Inom denna verksamhet är landsbygdsföretagen en nyckelaktör.

Verktygslåda

- * Samordna, skapa mötesplatser/kluster för småföretagare.
- * Inventera möjligheterna till besöksnäring/turism i området.
- * Stimulera populationen i vårt närområde att utnyttja rekreativsmöjligheter/upplevelser.
- * Stimulera ambassadörskapet för besöksnäring/turism.

E. Transnationellt och interregionalt samarbete

Den strategi som vi avser använda för transnationellt och interregionalt samarbete bygger på de redan etablerade kontakter som finns i området. Kontakterna utgörs till största delen av vänortssamarbete. Totalt berörs 40 orter i 17 länder av kommunernas vänortssamarbete. Därtill tillkommer de samarbetsavtal som gjorts i de tre länen och som berör alla kommunerna samt vänorternas vänorter. Kommunernas vänorter har i sin tur andra vänorter med upparbetade samarbetsavtal vilka också kan vara av intresse. I Leader+ har vi upparbetat kontakter med Irland, Wales, Skottland, Ungern, Finland, Holland, Italien (Bergamo) och Tyskland (Rhendalen) vilka vi också ser som samarbetspartners samt kommunernas egna kontakter i andra EU-projekt. Vi vill fördjupa och förstärka det arbetet när det gäller landsbygdens utveckling av turism, besöksnäring, produktutveckling och småskaliga energilösningar.

Land	Finspång	Hallsberg	Katrineholm	Kumla	Motala	Norrköping	Vingåker	Örebro
Danmark	Nordborg		Odder	Fredrikssund	Korsör	Odense		Kolding
Finland		Toialla	Salo	Sibbo	Hyvinge	Tammerfors	Kiikala	Lappeeranta
Island						Kopavogor		Strykkishólmur
Norge			Vennesla	Aurskog-Höland	Eigersund	Trondheim	Måsoy	Drammen
Tyskland	Finsterwalde	Griffon	Halver			Esslingen am Neckar	Mühlthal	
Färöarna						Klasvik		
Frankrike			Saint-Cyr-sur-Loire					
Estland			Kehtna				Pühalepa	Ida Virumaa
Lettland	Salaspils				Daugavpils	Riga		
Polen								Lodz
Ryssland			Rzhev					Novgorod
Romania	Sibiu							
Ungern								Nograd
Kina								Yantai
Spanien								Terassa
Österrike						Linz		
Israel						Petah Tikva		

Turism/besöksnäring

Landsbygdsturism i form av ekoturism, upplevelseturism, mötesturism och rehabiliteringsturism ökar stadigt. En förutsättning för detta är att kunna synas och vara lätt nådd. Närheten till Stockholm Skavsta och Västerås är en god förutsättning för att nå en europeisk kundkrets.

Produktutveckling

Varför måste skinkan åka till Spanien för att bli lufttorkad? Vore det inte bättre att kunskapen kom hit?

Vi har många råvaror i form av livsmedel, trä, skinn mm. Men vi är inte vana att på plats vidareutveckla dem och göra varorna attraktiva för en bred kundkrets.

Vi har även en fantastisk ”råvara” i form av vår gleshet som behöver utvecklas för att bli attraktiv och för att man ska kunna nyttja de möjligheter som detta faktum för med sig. Har vi möjlighet att ta emot djur, exempelvis hästar, från andra länder för att kunna ge dem en sund och stimulerande uppväxt.

En annan råvara är vårt klimat som erbjuder fyra årstider med dess växlingar av användningsområden. Dessa behöver vi också utveckla så att vi drar nytta av det.

Småskaliga energilösningar

En av våra viktigaste exporterna i framtiden kommer att vara kunskapsöverföring bl.a. av olika typer av energilösningar. Inte bara som en utkomst utan också för vår egen överlevnad. Miljöfrågorna är globala och behöver samarbete över landsgränserna. Intresset för småskaliga energilösningar är stort runt om i Europa och vi har mycket att lära av varandra och vidareutveckla.

Verktyslåda

- * Bygga nätverk mellan olika aktörer.
- * Paketera.
- * Skapa nya produkter utifrån de förutsättningar som finns i området.
- * Marknadsföra området och dess möjligheter i Sverige och utomlands.
- * Stimulera, utveckla småskaliga kollektiva trafiklösningar.
- * Stimulera, utveckla, kollektiva produktutvecklingscentra.
- * Stimulera samverkan mellan forskning inom området och energiproducenter.

F. Målsättning och styrning av verksamheten

Målsättning med hela verksamheten

”Genom att tillvarata alla människors lika värde bygger vi hållbar utveckling” är vår paroll för den nya strategi som Gränslandet vill arbeta med under programperioden.

Med hållbar utveckling menar vi miljömässig hållbarhet, social hållbarhet, ekonomisk hållbarhet och kulturell hållbarhet. En hållbar utveckling innebär att skapa ett samhälle där ekonomisk utveckling, social välfärd och sammanhållning förenas med en god miljö. Ett samhälle som formas inom ramen för vad miljön och människors hälsa tål och där vi långsiktigt investerar i dessa resurser.

I en hållbar utveckling gäller det att hitta en balans mellan människa, miljö och ekonomi. Det är också mycket viktigt att vi kan engagera alla människor, unga, gamla, nya svenskar, män såväl som kvinnor för att vi ska kunna uppnå ett hållbart samhälle med en god utvecklingspotential.

Målsättningen i form av mätbara mål, indikatorer, visar på den bredd, helhet som vi vill uppnå för Gränslandet. Nedan följer de planspecifika indikatorer som gäller för Gränslandet. Vi kommer även att i programkomplementet ange de programspecifika indikatorer som passar för vår strategi.

Indikator	Definition	Måttenhet	Antal
Småskaliga produktutvecklings-centra	Ett centra där flera småföretagare får möjlighet att vidareutveckla/testa sina råvaror etc. under rådande lagstiftning ex. livsmedelslagar	Antal enheter	5
Nätverk/samarbets-konstellationer	Nya konstellationer av nätverk som bildats mellan organisationer, offentlighet och företag tack vare leadermetoden	Antal	50
Nya startade företag	Ett genuint nytt företag som startats med hjälp av projektets insatser. Med genuint nytt avses ett företag med helt nystartad verksamhet eller ett företag med återupptagen verksamhet efter minst två års vila.	Antal totalt varav startade av kvinnor	20 12
Arbetsstillfällen	Arbeten som tillkommit tack vare projekten men ej bekostade av dem.	Antal	40
Nya servicelösningar	Avser de underliggande faktorer som möjliggör för människor att leva och arbeta på en ort (traditionella infrastrukturer inkl vård, omsorg och service). En ny servicelösning anses föreligga när tillgängligheten genom infrastrukturen ökar för de boende i området, dvs. när ökad valmöjlighet till social och kommersiell service ges (handel, vård, barnomsorg, kommunikation etc.).	Antal	10
Nya trafiklösningar	Att inom projektramen kunna pröva kollektiva lösningar, samordning av existerande infrastruktur såsom anropsstyrd lokal trafik, samordning av annan offentlig trafik mm. som ger anpassade småskaliga fördelar.	Antal	7
Engagerade ungdomar	Antal ungdomar som aktivt deltagit i Gränslandets projekt. Med ungdomar avses de som ännu ej fyllt 25 år.	Antal	500
Ny kunskap	Ny kunskap i nätverk kopplat kring miljöforskning/energi inom branschorganisationer, i företag, på universitet, utbildning och samverkan med kommun och omvärld.	Antal deltagare	200
Kluster	Stimulera till nätverksbyggande mellan entreprenörer inom samma nisch i s.k. klusterliknande former.	Antal	50
Nya energilösningar	Stimulera samverkan mellan forskning inom området och energiproducenter, även kollektiv nyproduktion.	Antal	5
Utbildningstillfällen	En organiserad verksamhet med utbildningsplan	Antal deltagare varav antal kvinnor	500 250
Nya användningsområden för utnyttjade byggnader och delvis utnyttjade lokaler.	Att på ett nytt sätt använda utnyttjade lokaler och på det sättet bidra till tillväxt	Antal byggnader	20
Nya kreditsystem	Nya lösningar som frigör riskkapital till landsbygden	Antal	3
Bevara utveckla natur- och kulturarv	Förstärka de kulturella rötter som finns på en specifik plats genom tillväxtfrämjande åtgärder	Antal	20
Ekologiska produkter	Nya produkter som vidareutvecklats med hjälp av Gränslandet	Antal	30

Hänsyn till andra styrdokument

Den strategi som Gränslandet skapat bygger på de regionala genomförandestrategier för landsbygdsprogrammet som finns i Östergötland, Örebro län samt Sörmland. Vidare har vi tittat på det nationella programmet för perioden samt de strategier som regionförbunden har tagit fram beträffande bl.a. turism. Utifrån dessa styrdokument har vi sedan arbetat fram den strategi för landsbygdsutveckling som vi vill ska gälla under perioden 2007-2013. Några av de åtta kommunerna har styrdokument för landsbygdsutveckling och de har vi också tagit del av.

Medfinansiering

Medfinansiering från våra huvudmän, de sju kommunerna, sker via avsiktsförklaring för programperioden 2007-2013 och faktureras årligen från kansliet i januari månad.

Medfinansieringen är en viktig faktor för att möjliggöra för föreningar att kunna bedriva projekt då medfinansieringen från kommunerna kan förskottas till projekten så att de får likviditet i startfasen. EU-medel kan endast fås på upparbetad kostnad vilket lätt skapar likviditetsproblem hos våra ideella föreningar.

Kommun	Totalt Antal inv.	Tätort över 3000	Inv. i tätort	Inv. Landsbygd	Medfin./år (landsbygdsinv.X40kr)	Bef. Inkl. tätort upp till 20000	Fin./år totalt	Fin./år 80%
Finspång	20 888	Finspång	12 415	8 473	338 920	8 473	307 933	246 346
Hallsberg	4 572	-	0	4 572	182 880	4 572	166 159	132 928
Katrineholm	32 029	Katrineholm	21 386	10 643	425 720	10 643	386 797	309 437
Kumla	5 469	Kumla öster	1 253	4 216	168 640	5 469	198 759	159 007
Motala	7 639	-	0	7 639	305 560	7 639	277 623	222 098
Norrköping	12 654	Åby	4 901	7 753	310 120	12 654	459 882	367 906
Vingåker	9 212	Vingåker	4 362	4 850	368 480	9 212	334 790	267 832
Örebro	8 647	-	0	8 647	345 880	8 647	314 257	251 405
Summa	101 110		44 317	56 793	2 446 200	67 309	2 446 200	1 956 960

Med en medfinansiering på 80 % från kommunerna möjliggörs för andra medfinansierare, exempelvis Arbetsmarknadsverket, Svenska Kyrkan, Nutek, Allmänna Arvsfonden etc. att också få möjlighet att växla upp sina medel. 20% motsvarar en årlig medfinansiering på 489 240 kronor i form av särskilda offentliga medel.

Urval av projekt

Urvalskriterier

De grundkriterier som måste uppfyllas:

1. Underifrånperspektivet

Lokal förankring? Beskriv processen.

2. Utvecklande för bygden

Syftar projektet till att bevara/skapa nya arbetstillfällen, mötesplatser, ökad service, inflyttning, kompetensutveckling, produktutveckling etc. Är ungdomars behov tillgodosedda?

Strategisk betydelse, ex företagens? (värde 1,2)

3. Innovativt nytänkande

Har idéerna prövats på orten förr? Graden av innovativt (värde 1-5)

4. Gender

Värderas utifrån påverkar inte (1), främjar (2). Hur påverkar projektets delar kvinnor och hur påverkar projektets delar män. Beskrivningen kan exempelvis ta sikte på den lokala situationen, arbetsuppdelning, betalt respektive obetalt arbete, tillgång till offentlig service som hälsovård, utbildning mm.

5. Samverkan i nätverk

Vilka finns med, vilka finns inte med? Vilken funktion har nätverket. Deltagaraktivitet.

6. Bevarande och utvecklande av natur- och kulturarv

Syftar projektet till att främja besöksnäringen, fritidsverksamheten, påverka attityder, stolthet, vi-känsla, identitet. Värde 1,2. påverkar inte-främjar.

7. Miljöhänsyn

Miljöinsatser. Tas oanvända byggnader i bruk? Ekologiskt hållbart, dvs. påverkar kommande generationer?

8. Genomförandeförmåga

Geografiskt genomförbart (finns förutsättningarna på orten)? Finns organisationskapacitet? Är medfinansieringen ordnad?

9. Entreprenörskap

Varje projekt skall genomlysas av entreprenörskap

10. Jämställt/Integrerat

Hur ser könsfördelningen och integrationsresursen ut i projektet?

11. Treparterskap

Hur ser den privata-offentliga-ideella samverkan ut i projektet.

12. Långsiktighet

Vad händer med projektet efter projekttidens slut?

G. Arbetsgruppen för Leader Gränslandet

Utvecklingsstrategin har arbetats fram av en arbetsgrupp bestående av:

Fredrik Bruce, Jan Larsson – företagare, Katrineholms kommun

Camilla Carlsson - länsbygderåd Östergötland

Leif Pettersson - länsbygderåd Sörmland

K-G Källersfors, Marie Jansson - ideella, Vingåkers kommun

Mats Södling – offentlig, Motala kommun

Anders Bengtson – offentlig, Finspångs kommun

Erkki Waineby – offentlig, Örebro kommun

Lelle Karlsson – ideell, Norrköpings kommun

Stig-Arne Lång – offentlig, Norrköpings kommun

Ingemar Jansson – offentlig, Hallsbergs kommun

Karina Veinhede, Våg21 Leader+

H. Bilagor

Remissbrev till berörda kommuner, länsstyrelser och regionförbund

Inkomna remissvar

Interimstadgar